

การศึกษาลวดลายไทยจากลายรดน้ำสู่การสร้างสรรคศิลปะลวดลายใหม่ในจังหวัดระยอง

A study of Thai patterns from Lai Rodnam to Creating new art patterns in Rayong Province

Received
Revised
Accepted

November 29, 2023
March 15, 2024
March 20, 2024

นิวัฒน์ ศิริคช¹
ภาณุ สรวายสุวรรณ²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้าลักษณะเฉพาะรูปแบบลวดลายไทยโบราณจากลายรดน้ำในยุคสมัยอยุธยา และทดลองนำลวดลายไทยจากลายรดน้ำ มาวิเคราะห์ เพื่อไปประยุกต์ร่วมกับเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นพื้นถิ่นของระยอง เพื่อออกแบบสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายโบราณจากลายรดน้ำ และผสมกับลายความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง นำไปสู่ศิลปะลวดลายใหม่ โดยผลงานการออกแบบนี้ได้รับแรงบันดาลใจจาก “ลายรดน้ำโบราณสมัยอยุธยา” ที่มีความสวยงามอ่อนช้อย และทรงคุณค่า ซึ่งลายรดน้ำได้ใช้เป็นศิลปะสำหรับตกแต่งสิ่งของเครื่องใช้ ที่ทำด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ และมีทำบนโลหะ หนังหรือไม้ไผ่สาน เช่น ไม้ประดับคัมภีร์ กล่องพระธรรม ฝั่บ ตู้พระธรรม ลายรดน้ำนับเป็นศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าทั้งทางด้านวิจิตรศิลป์ และเป็นแหล่งความรู้ของคนไทยสืบต่อกันมา ปัจจุบันเราสามารถชมความงดงามของลายรดน้ำโบราณได้ที่ พิพิธภัณฑ์สถานต่าง ๆ หรือตามวัดที่ยังคงมีอยู่

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลหลาย ๆ ทาง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ โดยการศึกษาวิเคราะห์ ในลวดลายต่าง ๆ ในยุคสมัยอยุธยา แล้วนำมาออกแบบสร้างสรรค์ให้เกิดลวดลายขึ้นมาใหม่ ผสมผสานให้เป็นศิลปะที่งดงาม และการศึกษาค้นคว้า หาข้อมูล ลายที่มาจากความเป็นพื้นถิ่นระยอง จากการวิเคราะห์ลวดลายแบบต่าง ๆ และถอดลายออกมา เพื่อให้เห็นแนวทาง รูปร่างของลาย และการนำมาต่อยอด ในแบบผสมกัน ทำให้เกิดลวดลายขึ้นมาใหม่ ในรูปแบบทัศนศิลป์ร่วมสมัย

การนำลวดลายไทยจากลายรดน้ำ ผสมกับลายความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง ก็เป็นอีกหนึ่งในการวิจัยสร้างสรรค์ สำหรับลายที่ใช้ตกแต่งในแต่ละส่วนนั้น ก็จะเลือกใช้ลายตามประเภทหรือหน้าที่อันเป็น ลักษณะเฉพาะของศิลปะลายไทย เช่น ลายประจำยาม ลายกระหนก ลายกระหนกเปลวเครือเถา และลายก้านขด ส่วนลายความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยองส่วนใหญ่จะมีความโดดเด่น และมีความเฉพาะตัวของพื้นที่ อันได้แก่ หอยทับทิม ตัวเคย ปลาเกะดัก พูเรียนหมอนทอง คลื่นทะเล หินริมทะเล ดอกหางนกยูง ใบชะมวงและลูกชะมวง เป็นต้น เมื่อนำมาผสมรวมกันกับการออกแบบ จะได้ลวดลายใหม่ที่มีเอกลักษณ์ความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยองร่วมอยู่ด้วย ทำให้เกิดเป็นศิลปะรูปแบบใหม่ที่สามารนำไปต่อยอดและประยุกต์เข้ากับสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของชุมชน และการส่งเสริมชุมชนในรูปแบบอื่นได้ต่อไป

คำสำคัญ : ลวดลายไทย, ลายรดน้ำ

¹ นิสิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² รองศาสตราจารย์, ดร., ที่ปรึกษาหลัก, สาขาจิตรกรรมสร้างสรรค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

This research aims to study and research the characteristics of ancient Thai patterns. From the water pattern in the Ayutthaya period and experimenting with Thai patterns from Lai Rotnam to analyze and apply together with the identity that shows the locality of Rayong To design and create ancient art patterns from the Rot Nam pattern and mixing it with the local patterns of Rayong Province. leading to new art patterns This design was inspired by “Ancient Ayutthaya period water pattern” which is beautiful, delicate and valuable. Water pattern has been used as art for decorating objects and appliances. Made mostly of wood and is made on metal Leather or woven bamboo, such as wood decorated with scriptures, Dhamma boxes, chests, Dhamma cabinets, with the Rotnam pattern, are considered valuable art objects in terms of fine arts. and is a source of knowledge for Thai people inherited from generation to generation Nowadays, we can see the beauty of the ancient water pattern at Various museums or temples that still exist

The researcher collected data in many ways. To use as a guideline for creativity By studying and analyzing various patterns in the Ayutthaya period. Then use it to design and create new patterns. Combined to become beautiful art. and research and find information on patterns that come from the local Rayong area. From analyzing various patterns and extracting the patterns. to see the direction shape of pattern and combining the patterns together creates new patterns. in the form of contemporary visual arts

Bringing Thai patterns from Lai Rotnam Mixed with the pattern of the area of Rayong Province. It is another part of creative research. For the patterns used to decorate each part You will choose to use the pattern according to the type. Or the function that is a characteristic of Thai pattern art, such as the Prajam Yam pattern, Kra Nok pattern, Kra Nok Flame Khruue Thao pattern, and Kan Khod pattern. As for the local patterns of Rayong Province, most of them are outstanding. and has the unique characteristics of the area, including ruby clams, krill, anchovies, Monthong durian, sea waves, seaside rocks, peacock tail flowers, chamuang leaves and chamuang balls, etc. when mixed together with the design There will be new patterns that are unique and local to Rayong Province as well. Resulting in a new form of art that can be further developed and applied to various community items and community promotion in other ways.

Keywords: Thai pattern, water pattern

บทนำ

“ลายรดน้ำ” เป็นงานประณีตศิลป์ของไทยชนิดหนึ่ง จัดอยู่ในงานจิตรกรรมประเภทสีเอยกรงค์ สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ลายรดน้ำเป็นลวดลายหรือภาพ รวมไปถึงภาพ ประกอบลายต่าง ๆ ที่ปิดด้วยทองคำเปลวบนพื้นรัก โดยขั้นตอนการทำสุดท้ายคือการเอาน้ำรด ให้ ปรากฏเป็นลวดลาย จึงกล่าวได้ว่า “ลายรดน้ำ” คือ ลายทองที่ล้างด้วยน้ำ งานเขียนลายรดน้ำส่วน ใหญ่จะเขียนประดับตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ประตู หน้าตา ฝาผนัง รวมถึงเครื่องมือใช้สอยต่างๆ ด้วย อย่างไรก็ตามลายรดน้ำนับเป็นศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าทั้งทางด้านวิจิตรศิลป์ และเป็นแหล่งความรู้ ของคนไทยสืบต่อกันมาปัจจุบันเราสามารถชมความงดงามของลายรดน้ำโบราณได้ที่พิพิธภัณฑสถาน ของคนไทยสืบต่อกันมาปัจจุบันเราสามารถชมความงดงามของลายรดน้ำโบราณได้ที่พิพิธภัณฑสถาน ต่าง ๆ หรือตามวัดที่ยังคงมีอยู่ แต่ก็ยังเกิดปัญหาที่ผู้คนมักจะไม่รู้จักรัก และเข้าใจลวดลายไทยจาก ลายรดน้ำซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้

“จังหวัดระยอง” เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งภาคตะวันออกของประเทศไทย มีชายฝั่ง ทะเลยาวประมาณ 100 กิโลเมตร เป็นแหล่งอาหารทะเล ผลไม้ นานาชนิด และพืชพันธุ์ต่าง ๆ จังหวัด ระยองมีเอกลักษณ์ความเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจและมีความหลากหลายมากมาย ผู้วิจัยมีถิ่น พำนักอยู่ในจังหวัดระยอง จึงมีความรู้และความคุ้นชินที่ดีกับการศึกษาค้นคว้าและวิจัย

การดำเนินโครงการนำลวดลายไทยจากลายรดน้ำ ผสมกับลายความพื้นถิ่นของจังหวัด ระยอง ไปสู่การสร้างสรรคศิลป์ลวดลายใหม่ในจังหวัดระยอง เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มคนทั่วไป รวม ถึงผู้ที่สนใจ และรักในงานศิลปะและวัฒนธรรมได้เห็นถึงความสำคัญ ความงาม ความอ่อนช้อย และเรื่องราวจากลวดลายไทย และลายจากความเป็นพื้นถิ่นระยองที่เป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าที่ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ รักษา และสืบสานให้กับคนรุ่นหลังต่อไป

จากหลักฐานในจดหมายเหตุกรุงสยามและกรุงจีน ซึ่งบรรยายถึง พ่อขุนรามคำแหงทรง เจริญพระอักษรแต่งตั้งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนโดยการเขียนพระราชสาส์นเป็นลายรดน้ำ งานประเภทยายรดน้ำได้แพร่หลายและเป็นที่นิยมเรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยา และต่อมาถึงสมัย รัตนโกสินทร์ ลายรดน้ำส่วนมากมักตกแต่งตามส่วนต่างๆ ด้วยลวดลายไทย เป็นลายรดน้ำบนพื้น รักดำที่ทำเป็นลายก้ามปู โดยมียุคสมัยลายดังนี้

ลายกระหนก

ลายกระหนกสามตัวหรือกนก กระหนกหรือกนก แปลว่า ทอง นับเป็นแม่บทของลายไทยที่ บรรจุ ก้าน เถา กาบใหญ่ กาบเล็ก กลีบเลี้ยง ตัวกนกและยอดกนกไว้อย่างครบถ้วน โดยปรกติการ เขียนแม่ลายกนก ผู้เขียนจะผูกตัวลายร่วมกัน 3 ส่วนอยู่ในลาย

ลายประจำยาม

ลายประจำยาม เป็นลายไทย พื้นฐานอีกประเภทหนึ่ง นอกเหนือจากลายกระจิง และลาย กระหนก เป็นลายที่ใช้สำหรับการออกลาย ผูกลาย สำหรับลายอื่นๆ ต่อไป เช่น ลายรักร้อย ลายหน้า

กระดาน ลายประจำยามก้านแย่ง และลายราชวัตร เป็นต้น ลวดลายนี้จะอยู่ในสีเหลืองมัจจุรัสตะแคง มีลักษณะคล้ายดอกไม้ โดยดัดแปลงมาจากดอกไม้ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “ดอกสีทศ”

ประเภทลายเครือเถา

ลายเครือเถา มักเขียนในแนวคดโค้ง ส่วนโค้งตะก้นหรือสอดสลับกันคล้ายลักษณะพันเกี่ยวของเถาวัลย์ และมีกระหนกออกจากกาบหุ้มเถา นอกจากนี้ยังมีภาพเป็นเรื่องราว คำนึงลักษณะซ้ำ ๆ กันของกระหนก

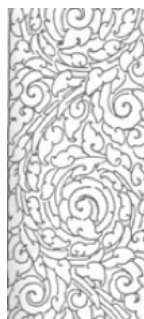

เครือเถาใบเทศ (พระเทวาทินิมิต) พ.ศ. 2486 เครือเถาเปลว (พระเทวาทินิมิต) พ.ศ. 2486

ภาพที่ 1: ภาพเครือเถาลายรดน้ำ (ที่มา :สันติ เล็กสุขุม, 2545, 110)

ประเภทลายก้านขด

ลายประเภทนี้ใช้ประดับได้ทั้งแนวตั้ง และแนวนอน คำว่า ก้านขด หมายถึง ก้านม้วนขด เป็นรูปก้นหอยเรียงต่อเนื่องกัน ลายชนิดนี้แสดงการเขียนยอดของกนกลายก้านขด เรียกว่า ลายก้นหอย ทรงของยอดลายก้านขด

ก้านขดหางสิงโต (พระเทวาทินิมิต) พ.ศ. 2486 ก้านขดผักกูด (พระเทวาทินิมิต) พ.ศ. 2486

ภาพที่ 2: ภาพก้านขดหางสิงโต ก้านขดผักกูด (ที่มา :สันติ เล็กสุขุม, 2545, 118)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาค้นคว้าลักษณะเฉพาะ รูปแบบลวดลายไทยโบราณ จากลายรดน้ำในยุคสมัยอยุธยา
2. เพื่อทดลองนำลวดลายไทยจากลายรดน้ำ มาวิเคราะห์ เพื่อไปประยุกต์ร่วมกับเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง
3. เพื่อออกแบบสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายโบราณจากลายรดน้ำ และผสมกับลายความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง นำไปสู่ศิลปะลวดลายใหม่

คำถามการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงลักษณะเฉพาะรูปแบบลวดลายไทยโบราณจากลายรดน้ำ มีรูปแบบและเรื่องราวมีความเป็นมาอย่างไร
2. เมื่อนำลวดลายไทยจากลายรดน้ำ และเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง มาวิเคราะห์ และไปประยุกต์ร่วมกัน จะสามารถทำได้ไหม
3. เมื่อนำมาออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายโบราณจากลายรดน้ำ ผสมกับลายความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง จะเกิดเป็นลายใหม่แบบใด

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 3 : การแสดงกรอบการวิจัย ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

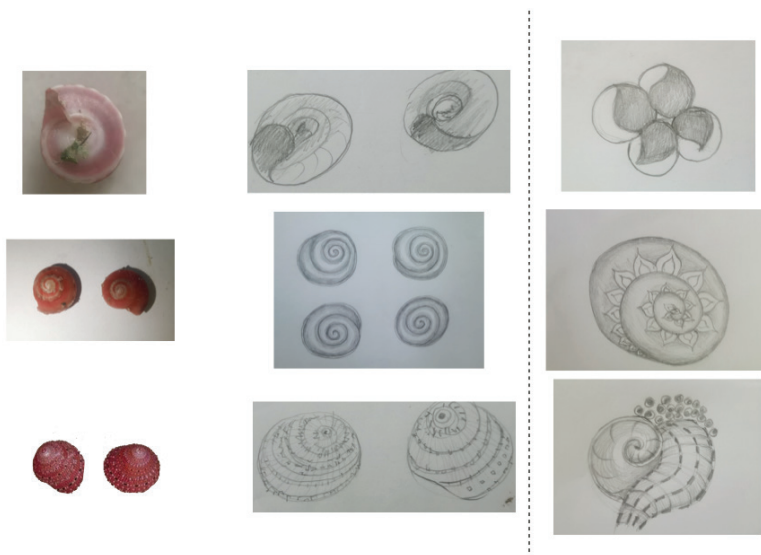
ขั้นตอนการดำเนินงานการวิจัย

ในขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลหลาย ๆ ทางที่สำคัญ มาศึกษาวิเคราะห์ ค้นคว้า หาข้อมูลลวดลายจากลายรดน้ำ และลายที่มาจากความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง โดยการวิเคราะห์ลวดลายแบบต่าง ๆ และถอดลายออกมา เพื่อให้เห็นแนวทางรูปร่างของลาย ทั้งโครงสร้าง, เส้นสายต่าง ๆ และจึงนำมาต่อลายในลักษณะผสมกัน ทำให้เกิดลวดลายขึ้นมาใหม่ในรูปแบบทัศนศิลป์ร่วมสมัย โดยเริ่มจากการถอดรหัสลาย จากลายความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยองออกมา ให้เห็นรูปร่าง หลังจากนั้นทำการต่อลายเข้าด้วยกัน กับลายรดน้ำโบราณสมัยอยุธยา และนำมาออกแบบให้ลายมีความสมบูรณ์ตามองค์ประกอบศิลป์ อีกทั้งใช้ทฤษฎีอาร์ตนูโวมาช่วยสนับสนุนในเรื่องการผสมผสานให้เป็นหนึ่งเดียวกัน การเพิ่มรายละเอียดต่าง ๆ ที่ทำให้ลายมีความอ่อนช้อย โค้งมน ไม่แข็งกระด้าง เมื่อได้การออกแบบลายแล้วจึงนำมาใส่สีผสมกับแผ่นทองคำเปลว เพื่อเป็นลวดลายตัวอย่างออกมา โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 : เริ่มจากการถอดรหัสลาย จากลายความเป็นพื้นถิ่นระยอง ออกมาให้เห็นรูปแบบ และรูปร่าง(shape)

ถอดรหัสลาย 1. กลุ่มสัตว์น้ำทะเล (หอยทับทิม)

“เห็นถึงความเคลื่อนไหวทั้งด้านบน ด้านล่าง และด้านข้างของตัวหอย” ถอดรหัสลาย (distort)

ภาพที่ 4: การแสดงการถอดรหัสลาย ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

ถอดรหัสลาย 2 .กลุ่มพันธุ์ไม้ (ใบชะมวงและลูกชะมวง)

“เห็นถึงความเคลื่อนไหวของใบ และสรีระภายในของลูกชะมวง”

ถอดรหัสลาย(distort)

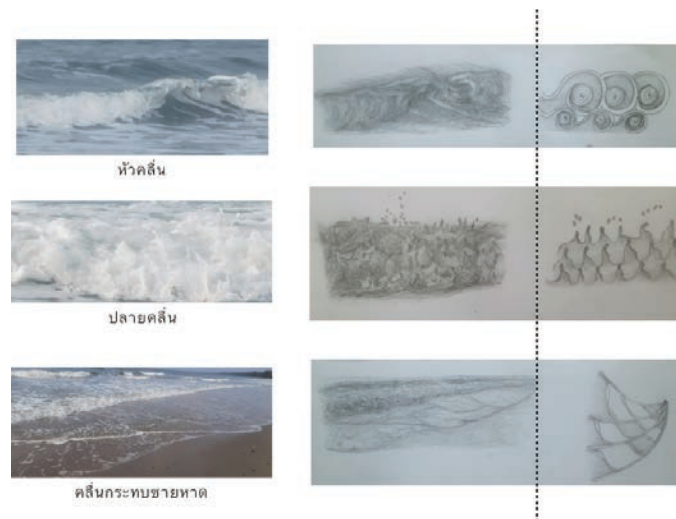

ภาพที่ 5: การแสดงการถอดรหัสลาย ที่มา: นิวัฒน์ ศิริคช, 2567

ถอดรหัสลาย 3. กลุ่มพฤกษศาสตร์ชายเลน (คลื่นทะเล)

“เห็นถึงความเคลื่อนไหวตั้งแต่การก่อตัวของคลื่น ไปจนการสลายตัวไปของคลื่น”

ถอดรหัสลาย(distort)

ภาพที่ 6: การแสดงการถอดรหัสลาย ที่มา: นิวัฒน์ ศิริคช, 2567

ถอดรหัสลาย 4. กลุ่มผลไม้ (ทุเรียนหมอนทอง)

“เห็นถึงความเคลื่อนไหวของเนื้อทุเรียน ด้านนอก และขอบหนามทุเรียน”

ถอดรหัสลาย (distort)

ภาพที่ 7 : การแสดงการถอดรหัสลาย ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

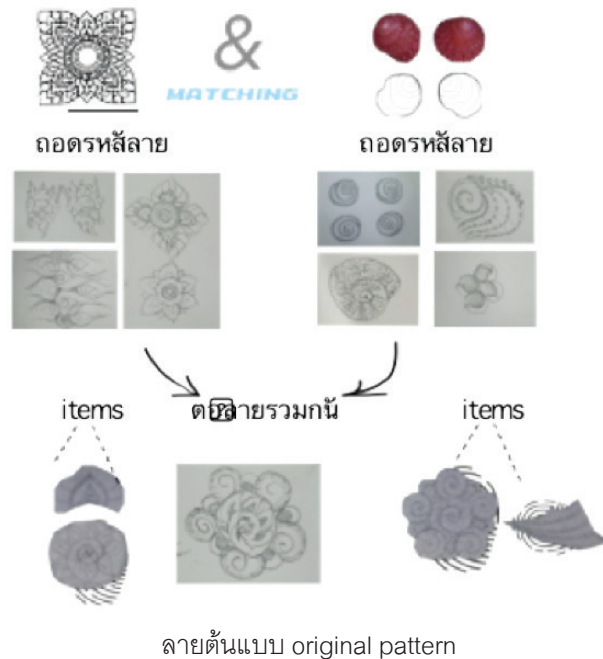
ขั้นตอนที่ 2 : การต่อลายเข้าด้วยกัน ระหว่างลายรดน้ำ และลายความเป็นพื้นถิ่นระยอง

การต่อลายเข้าด้วยกัน ต้องเป็นลายที่รูปร่าง(shape) ที่คล้าย ๆ กัน ซึ่งจะสามารถต่อลายเข้ากันได้ง่าย และมีความกลมกลืนกัน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ลายประจำยาม ผสมกับหอยทับทิม

ภาพที่ 8 : การแสดงการจับคู่ของลายรดน้ำ กับลายความเป็นพื้นถิ่น ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

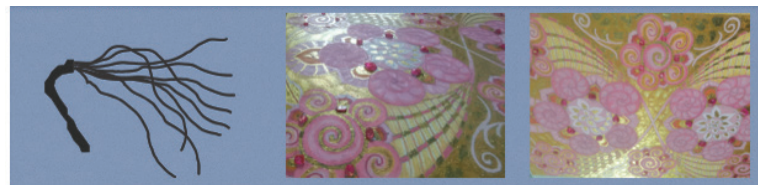
ลายต้นแบบ original pattern
ภาพที่ 9: การแสดงถอดรหัสลาย และต่อลายรดน้ำ กับลายความเป็นพื้นถิ่น
ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

ขั้นตอนที่ 3: นำมาหลอมรวมแบบ noodle style

ลายประจำยาม ผสมหอยทาบทิม ออกแบบ: noodlestyle ศิลปะอาร์ตนูโว (ArtNouveau) และการ
หมุน “เส้นโค้ง whiplash” เส้นที่อยู่ในรูปของแฉ่ ศิลปะอาร์ตนูโว (Art Nouveau)

ภาพที่ 10: ภาพเส้นก๋วยเตี๋ยว ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

ภาพที่ 11: ภาพแฉ่ ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

ขั้นตอนที่ 4 : นำแบบที่ได้ มาเขียนสีผสมกับทองคำเปลว เพื่อเป็นลวดลายตัวอย่างโดยเป็นการนำแบบมาร่างแล้วเริ่มลงของความเป็นพื้นถิ่นผสมกับการปิดทองคำเปลวด้วยน้ำยางมะเดื่อ แล้วจึงลงสีเพื่อเพิ่มน้ำหนักในตัวลายต่อไป ทำแบบนี้ไปที่ละขั้นตอน เพื่อที่จะคลุมโทนสี และแผ่นทองคำเปลว และการแต่งเติมสี น้ำหนักของภาพ ทำให้ดูมีมิติขึ้นมา

ภาพที่ 12: ภาพสมบูรณ์ของลายประจำยามกับลายหอยทับทิม ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

ผลการวิจัย

ในการออกแบบผลงานวิจัยนี้ เป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการศึกษาลวดลายรดน้ำในสมัยอยุธยา โดยการประยุกต์เข้ากับลายเอกลักษณ์ความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง ซึ่งเป็นลายที่มาจากธรรมชาติ ด้วยขั้นตอนการผลิตที่ยุ่งยากของลายรดน้ำ ต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัว ความอดทน ความประณีต เป็นอย่างมาก ซึ่งนับวันยิ่งใกล้ความสูญหายและถูกลบเลือนไปจากวิถีชีวิตของคนไทย ด้วยเหตุผลปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะถ่ายทอดการออกแบบลวดลายเป็นผลงานสร้างสรรค์ ที่มีเนื้อหาสาระ รูปแบบและวิธีการ ที่เป็นแบบเฉพาะตัว เป็นสาระสำคัญของการออกแบบอย่างสมบูรณ์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีช่วงเวลาในการค้นคว้า หาข้อมูล การทำภาพร่างต้นแบบ ในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายรวมทั้งการแก้ปัญหาต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีขั้นตอนในการออกแบบในแต่ละช่วงแต่ละขั้นตอน ลวดลายรดน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้น ส่วนมากเป็นลวดลายที่เลียนแบบธรรมชาติโดยตรง ไม่มีการดัดแปลง หรือประยุกต์ จึงทำให้ลวดลายที่มีอยู่เป็นลวดลายที่โบราณ และอาจจะไม่ได้รับความสนใจ หรือเป็นที่นิยมจึงได้หยิบยกลวดลายที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว นำมา

คิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ผลงานการออกแบบสร้างสรรค์ชุดนี้ใช้วิธีการเขียนด้วยสีน้ำมัน ผสมกับการปิดทองคำเปลวแบบโบราณ และการดึงสีออกมาจากลายของเอกลักษณ์พื้นถิ่น เพื่อให้เกิดมิติบนลวดลายออกมา

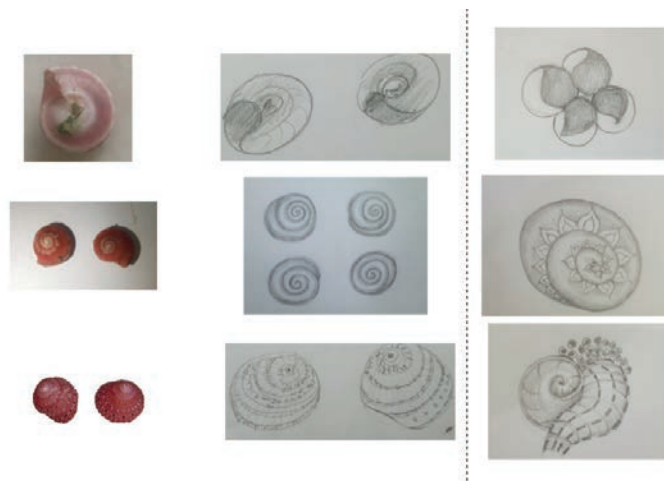
การออกแบบภาพร่างต้นแบบ : เป็นการร่างรูปแบบลวดลายรดน้ำสมัยอยุธยา และการถอดลายเอกลักษณ์ความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง ให้ตรงกับแนวคิดที่กำหนดไว้ การออกแบบภาพร่างต้นแบบดังกล่าวได้มีการนำมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไขใหม่ ให้มีความชัดเจน ลงตัว สมบูรณ์ และการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเป็นการออกแบบลวดลายอย่างสมบูรณ์

ผลงานการออกแบบลวดลายขั้นสมบูรณ์: การออกแบบลวดลายในช่วงของการพัฒนาขั้นสมบูรณ์ เป็นการรวบรวม แนวความคิด เทคนิค วิธีการ ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ผลงานการออกแบบลวดลายออกมาตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งใจไว้ คือสามารถได้องค์ความรู้ ลักษณะรูปแบบลายโบราณ จากลายรดน้ำ ในยุคสมัยอยุธยาได้ และยังได้ผลการวิเคราะห์ การประยุกต์ และการถอดลายรดน้ำ กับเอกลักษณ์ความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง อีกทั้งสามารถสร้างสรรค์ผลงานออกแบบลวดลายโบราณจากลายรดน้ำ ผสมกับลายความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง นำไปสู่องค์ความรู้การออกแบบลวดลายใหม่ได้ โดยผ่านการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติงาน และการวิเคราะห์กระบวนการออกแบบอย่างมีขั้นตอน เมื่อได้การออกแบบที่เสร็จสมบูรณ์ในแต่ละชิ้นงานแล้ว ได้นำผลงานที่ได้มาสรุปผล และส่วนที่ต้องปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาการออกแบบลวดลายให้มีความก้าวหน้า และเป็นไปตามแนวทางที่วางไว้

สรุปหลักสำคัญของการออกแบบมีดังนี้

1. การถอดลายออกมาให้เห็น

ถอดรหัสลาย(distort)

ภาพที่ 13: การแสดงการถอดรหัสลาย ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

เป็นการถอดรหัสลายออกมา จากความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดระยองที่เหมาะสมกับชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันในแต่ละท้องถิ่นนั้น อาทิเช่น ลายจากตัวเคย, ลายจากหอยทับทิม, ลายจากใบชะมวงและลูกชะมวง, ลายจากทุเรียนหมอนทอง, ลายจากดอกหางนกยูง, ลายจากต้นเสม็ดขาว, ลายจากหินริมทะเล, ลายจากปลากะตัก, ลายจากลองกอง และลายจากคลื่นทะเล โดยถอดรหัสในส่วนของการรายละเอียดต่าง ๆ ในลักษณะการศึกษาค้นคว้า ที่ได้จากการสังเกตหลาย ๆ ด้าน ภายนอกของรูปทรง และการศึกษาค้นคว้าภายในของรูปทรง โดยการตัดผ่าออกมา เพื่อให้เห็นรหัสลายที่ซ่อนอยู่ในรูปทรงนั้น ๆ และทำการจดบันทึกไว้ในลักษณะการสเก็ตให้เป็นรูปร่าง ซึ่งลายที่ได้จะมีทั้งลายแบบลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น เส้นสายที่ตรงนิ่ง และลายแบบเส้นสายที่แสดงถึงความเคลื่อนไหว โค้งเว้า ลอนคลื่น ขดเกลียว อยู่ในแต่ละรูปทรงนั้นๆ หลังจากนั้นจะทำการเลือกมาใช้ในขั้นตอนต่อไป

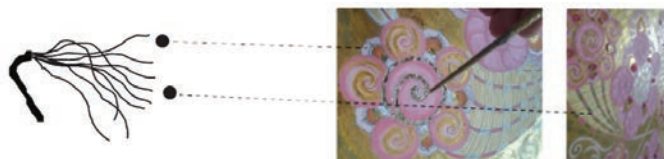
2 .การผูกลายรวมกัน

ภาพที่ 14: การผูกลายรวมกัน ที่มา: นิวัฒน์ ศิริศข, 2567

การผูกลายรวมกัน หรือการต่อลายเข้าด้วยกัน ต้องเป็นลายที่รูปร่าง(shape) ที่คล้าย ๆ กัน ซึ่งจะสามารถต่อลายเข้ากันได้ง่าย และมีความกลมกลืนกัน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเป็นลักษณะการจับคู่ (matching) อันไหนที่ดูแล้วคล้ายกันก็นำมาผสมรวมกันได้ จากการถอดรหัสลายในขั้นตอนแรกของพื้นถิ่นของจังหวัดระยอง นำมาต่อลายรวมกันกับลวดลายโบราณสมัยอยุธยา เช่น ลายกระหนก ลายกระหนกเปลวเครือเถา ลายประจำยาม ลายก้านขด โดยการต่อลายนั้นจะยึดตามหลักเอกลักษณ์ของลายไทย คือการต่อลายต้องเป็นเส้นลายที่มีความอ่อนโยน ไม่แข็งกระด้าง ลวดลายมีความอ่อนช้อย และมีการใช้ลูกเล่นพลิกแพลงต่อเนื่องได้ไม่สิ้นสุด จนได้ลายต้นแบบ (original patterns) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ได้ลายที่เป็นหัวใจ (หรือลายแม่) ที่จะเพิ่มเติมได้ในส่วนอื่นในขั้นตอนต่อไป

3. ออกแบบลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวและการหมุนเส้นโค้ง

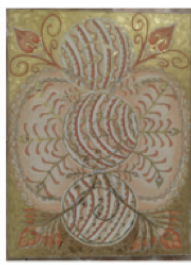

ภาพที่ 15: การแสดงการลอมรวมกัน และเส้นที่อยู่ในรูปของแฉี่ ที่มา: นิวัฒน์ ศิริศข, 2567

การออกแบบจะใช้หลักการออกแบบตามองค์ประกอบศิลป์ในเรื่องของการจัดวางและพื้นที่ว่าง เพื่อให้ลายมีความสวยงามและดูด้วยสายตาแล้วไม่แน่นจนเกินไป ในการผสมผสานให้เป็นหนึ่งเดียวกันจะใช้การอ้างอิงทฤษฎีศิลปะอาร์ตนูโว (Art Nouveau) ซึ่งเป็นทฤษฎีในยุคสำคัญของศิลปะตะวันตก ในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 จนถึงช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ลักษณะศิลปะที่หยิบยืมมาช่วยสนับสนุนคือ การผสมผสานของลายเส้นโค้งเว้า ของรูปร่าง รูปทรง และลวดลายตามธรรมชาติ อาทิ เช่น ดอกไม้ พืชพรรณธรรมชาติ และสัตว์นานาชนิด นำมาบูรณาการรวมกัน สร้างเป็นลวดลายที่งดงาม ในวิถีของการออกแบบที่อ่อนช้อย เกี่ยวกระหวัด เหนียวพัน และพลิ้วไหว ในรูปแบบที่เรียกว่า Noodle Style (สไตล์เส้นก๋วยเตี๋ยว) โดยไม่ได้ยึดติดกับรูปแบบเดิม ๆ ของศิลปะการออกแบบ และการหมุน “เส้นโค้ง whiplash” เส้นที่อยู่ในรูปของแฉ่ ซึ่งการเลือกใช้ทฤษฎีนี้ เพราะเนื่องด้วยความคล้ายคลึงกับลวดลายไทย โดยเป็นการนำลวดลายจากธรรมชาติมาดัดแปลง ไม่แข็งกระด้าง และมีความงามทางศิลปะ

ลายประจำยาม
(กับหอยทับทิม)

ลายก้านขด
(กับตัวเคย)

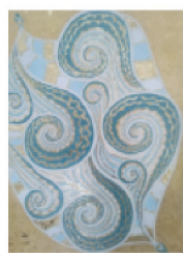
ลายกระหนก
(กับทุเรียนหมอนทอง)

ลายก้านขด
(กับปลากะตัก)

ลายกระหนก
(กับต้นเสม็ดขาว)

ลายกระหนก
(กับคลื่นริมทะเล)

ลายกระหนกเปลวเครือเถา
(กับดอกหางนกยูง)

ลายประจำยาม
(กับลองกอง)

ลายกระหนกเปลวเครือเถา
(กับใบชะมวงและลูกชะมวง)

ลายกระหนก
(กับหินริมทะเล)

ภาพที่ 16: การแสดงลายทั้ง 10 ลาย ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

การออกแบบลายไปใช้กับงานจริง

เมื่อได้ทำการทดลองจนเสร็จสิ้นทั้ง 10 ลายแล้ว ก็ดำเนินการทำแบบ เส้นโครงสร้าง (outline) ของลาย เพื่อให้เห็นการขึ้นเส้นที่เป็นสีดำ โดยจะทำให้เห็นรายละเอียดต่าง ๆ ของลายได้ และจะเห็นการเจาะลึกรูปร่างประเภทต่าง ๆ ตามแต่ละประเภทแต่ละคุณสมบัติของรูปร่าง(shape) รวมถึงจุดกำเนิดและความสัมพันธ์กับสิ่งที่มีมาผสมผสาน แบบผูกพันกันของลาย การทำความเข้าใจคุณสมบัติและลักษณะของรูปร่างเหล่านี้ เป็นรากฐานสำคัญสำหรับแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นอีกด้วย ที่จะนำไปสู่การต่อลายแบบต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

1.การออกแบบลวดลายหอยทับทิม ผสมลายประจำยาม โดยได้แนวความคิดมาจากหอยทับทิม ที่จะพบได้ตามชายหาดในจังหวัดระยอง และมีองค์ความรู้จากการถอดรหัสลาย ลักษณะลายเส้นสายโครงสร้างที่อ่อนช้อย วนรอบคล้ายกันหอย และลอนคลื่น ลายเส้นเป็นวงกลม สามเหลี่ยม มีความโค้งมนรับกับเส้นที่ประสานกัน โดยมีการจัดวางลายที่สมดุล และดูไม่แน่นจนเกินไป

ตารางที่ 1: การแสดงรายละเอียดของลายและการซ้ำลาย

1. ชื่อลาย: หอยทับทิม	ผู้ออกแบบ: นิวัฒน์ ศิริคช	
จำนวนการซ้ำ: 8 ลาย	สีพื้น	ทองคำเปลว
การออกแบบ: หอยทับทิม	สีลาย	ชมพูอมแดง
ผสมลายประจำยาม		f23e6e color

ภาพที่ 17: ลายที่นำไปประยุกต์ใช้ ที่มา: นิวัฒน์ ศิริคช, 2567

2. การออกแบบลวดลายใบชะมวงและลูกชะมวง ผสมลายกระหนกเปลวเครือเถา โดยได้แนวความคิดมาจากต้นชะมวง ที่ขึ้นอยู่ตามพื้นที่ในจังหวัดระยอง และมีองค์ความรู้จากการถอดรหัสลาย ลักษณะลายเส้นสายโครงสร้างที่อ่อนช้อย เป็นพุ่มเป็นช่อเหมือนการแตกของพุ่ม และดวงดาวบนท้องฟ้า ลายเส้นเป็นวงกลม วงรี มีความโค้งมนเป็นรูปแฉก โดยมีการจัดวางลายที่สมดุล และดูไม่แน่นจนเกินไป

ตารางที่ 2 : การแสดงรายละเอียดของลายและการซ้ำลาย

2. ชื่อลาย: ใบชะมวง	ผู้ออกแบบ: นิวัฒน์ ศิริคช	
จำนวนการซ้ำ: 8 ลาย	สีพื้น	ทองคำเปลว
การออกแบบ: ใบชะมวง และลูกชะมวง ผสมลาย กระหนกเปลวเครือเถา	สีลาย	เขียวเข้ม :Bright Green C Color

ภาพที่ 18: ลายที่นำไปประยุกต์ใช้ ที่มา: นิวัฒน์ ศิริคช, 2567

และผลจากการออกแบบลวดลายทั้งหมด 10 ลายนั้น ยังสามารถนำมาต่อยอดให้เข้ากับวัสดุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เป็นผลพวงที่ได้มาจากลวดลายใหม่ขึ้นมา โดยประยุกต์เข้ากับงานประเภท 3 มิติ ที่ใช้ในการประดับตกแต่งที่อยู่อาศัย และที่พิกตามแหล่งท่องเที่ยว เช่น โรงแรม และรีสอร์ทต่างๆ

ตารางที่ 3: การประยุกต์เข้ากับงาน 3มิติ เช่น ถ้วย, โถ ,แจกันขนาดเล็ก, แจกันขนาดใหญ่

 ลายหอยทาบกับกิม	
 ลายใบชะมวงและลูกชะมวง	
 ลายตัวเคย	

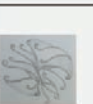
ภาพที่ 19: การแสดงการประยุกต์ใช้ของลวดลายในการออกแบบประเภท 3 มิติ
ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

ตารางที่ 4: การประยุกต์เข้ากับงาน 2มิติ ที่ใช้กับงานสิ่งพิมพ์ อย่างเช่น วอลเปเปอร์ โดยใช้ในการประดับตกแต่งผนังห้องตามที่อยู่อาศัย และ ที่พักตามแหล่งท่องเที่ยว เช่น โรงแรม รีสอร์ท หรือ ห้องประชุมสัมมนาต่าง ๆ ได้

 ลายหอยทาบักทิม	
 ลายใบชะมวงและลูกชะมวง	
 ลายเกลียวคลื่น	
 ลายดอกหางนกยูง	

ภาพที่ 20 : การแสดงการประยุกต์ใช้ของลวดลายในการออกแบบประเภท 2 มิติ
ที่มา: นิวัฒน์ ศิริเดช, 2567

ตารางที่ 5 : สรุปผลองค์ประกอบของลวดลายในการออกแบบ (Elements of patterns in design)

พื้นที่ ระยอง (Rayong local)	เส้นในธรรมชาติ (lines in nature)	เส้นลายไทยจากลายรดน้ำ (Thai pattern lines from Lai Rotnam)	ต่อลายรวมกัน (Join the pattern together)	รูปวาง (shape)	พื้นผิว (texture)	สี (color)	ส่วนประกอบของลายต่างๆ (Various items of patterns)
1.ลายจาก หอยทับทิม				ทรง วงกลม	ลอนคลื่น		
2.ลายจาก ตัวเคย				ทรงวงรี	ลอนคลื่น		
3.ลายจาก ใบชะมวง และลูก ชะมวง				ทรงกลม , ทรง วงรี	ราบเรียบ		
4.ลายจาก ดอกหาง นกยูง				ทรง สามเหลี่ยม	ราบเรียบ		
5.ลายจาก ทุเรียน หมอนทอง				ทรงวงรี	ลอนคลื่น		
6.ลายจาก หินวรม ทะเล				ทรงกลม , ทรง เหลี่ยม	ขรุขระ		
7.ลายจาก ต้นเสม็ด ขาว				ทรง วงกลม	เป็นชั้นๆ		
8.ลายจาก คลื่นทะเล				ทรง วงกลม	ราบเรียบ		
9.ลายจาก ปลากะตัก				ทรงวงรี	ราบเรียบ		
10.ลาย จาก ลองกอง				ทรง วงกลม	ราบเรียบ		

ภาพที่ 21: การแสดงตารางองค์ประกอบของลวดลายในการออกแบบ

ที่มา: นิวัฒน์ ศิริคช, 2567

ผลสรุปองค์ประกอบของลวดลายในการออกแบบ (Elements of patterns in design) เป็นการสรุปที่แยกย่อยออกมาของลวดลายใหม่ที่ผู้วิจัยออกแบบมาทั้ง 10 ลาย การถอดลายออกมาต้องมีความชัดเจน โดยทำการตัดผ้า การสังเกต ฝ้าดู ซึ่งจะทำให้เห็นภาพที่แสดงถึงความเคลื่อนไหวของลาย การรู้ถึงที่มาและที่ไปของโครงสร้างลาย และรู้ถึงส่วนประกอบของลายต่าง ๆ (items) ในการรวมกันเป็นลายใหม่ที่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ได้จากการผสมผสานกันระหว่าง ลายรดน้ำโบราณสมัยอยุธยา กับ ลายความเป็นพื้นถิ่นระยอง โดยมีทฤษฎีศิลปะอาร์ตนูโว (Art Nouveau) มาช่วยเพิ่มให้เกิดความโค้งมน อ่อนช้อย ในการสนับสนุนให้มีความเข้ากันกับลายไทยโบราณเป็นอย่างดี

อภิปราย สรุปผล และข้อเสนอแนะ

การนำลวดลายไทยจากลายรดน้ำผสมเข้ากับลายความเป็นพื้นถิ่น ก็เป็นอีกหนึ่งในการสร้างสรรค์ สำหรับลายที่ใช้ตกแต่งในแต่ละส่วนก็จะเลือกใช้ลายตามประเภท หรือหน้าที่อันเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะลายไทย ส่วนลายความเป็นพื้นถิ่นของจังหวัดระยองนั้น ส่วนใหญ่จะมีความโดดเด่น และมีความเฉพาะตัวของพื้นที่ เมื่อนำมาผสมรวมกันกับการออกแบบ จะได้ลวดลายใหม่ที่มีเอกลักษณ์ความเป็นพื้นถิ่นจังหวัดระยองร่วมอยู่ด้วย ทำให้เกิดเป็นศิลปะรูปแบบใหม่ที่สามารถนำไปต่อยอด และประยุกต์เข้ากับสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของชุมชน และการส่งเสริมชุมชนในรูปแบบอื่นได้

งานวิจัยนี้มุ่งหมายเพื่ออธิบายให้เห็นถึงลายรดน้ำโบราณ กับความเป็นพื้นถิ่นที่ได้นำมาออกแบบรวมกัน จนเกิดเป็นลวดลายใหม่ที่ดูน่าสนใจ และยังคงรักษาความเป็นไทยโบราณไว้ ประกอบกับการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้เกิดขึ้นมาได้

อย่างไรก็ดีผลงานการออกแบบการวิจัยชุดนี้ได้ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการศึกษา และได้แนวทางการศึกษาลวดลายไทยจากลายรดน้ำ และลายความเป็นพื้นถิ่น ให้เป็นศิลปะรูปแบบลวดลายใหม่ตามองค์ประกอบทัศนศิลป์ และได้ออกแบบลวดลายตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ออกแบบ และที่สำคัญที่สุดคือ ได้ศิลปะลวดลายใหม่ที่เป็นองค์ความรู้จากการศึกษา ซึ่งผลงานการออกแบบนี้เป็นเพียงการค้นคว้าในระยะหนึ่งเท่านั้น โดยการสร้างสรรค์นั้นยังต้องศึกษาค้นคว้าหาแนวทางเพื่อพัฒนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คณิตศาสตร์ในธรรมชาติ. ศุภณัฐ ชัยดี. (2557).: รูปเรขาคณิตสาขาที่สรุป. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2567, สืบค้นจาก (https://schaidee.files.wordpress.com/2015/05/sheet_fractal.pdf)
- พินาลิน สาริยา. (2549). หนังสือการออกแบบลวดลาย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ภาณุวัฒน์ เสงี่ยม. (2552). การออกแบบลวดลาย. ภูเก็ต : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

เมืองไทยไดอารี่. มรดกประเพณีศิลปสมัยอยุธยา ผู้พระธรรม. (2564). สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2566,

สืบค้นจาก (<https://www.blockdit.com/posts/61ce643800d8ca0752fa1a03>)

สันติ เล็กสุขุม. (2545). กระหนกในดินแดนไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สุกุนี ไช้มนี่. (2566). การออกแบบลวดลายเครื่องแต่งกายสตรีมุสลิมสำหรับงานวาสิมะ

โดยการประยุกต์รูปแบบลวดลายอิสลามกับ ลวดลายไทย. วารสารศิลปกรรมบูรพา

(มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 18(1), 124-144.

Aekkalaxthai.blogspot. (2566). การต่อลายจะยี่ดหลักเอกลักษณ์ของลายไทย. (2566).

สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2566, สืบค้นจาก aekkalaxthai.blogspot. <http://aekkalaxthai.blogspot.com>

Bareo-isyss.com. Art Nouveau ความงามที่อ่อนช้อย. (2562). สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2566,

สืบค้นจาก(<https://www.bareo-isyss.com/service/art-culture/art-nouveau->

ความงดงามที่อ่อนช้อย/)

Loreleiwebdesign.com. จังหวะและการทำซ้ำในงานศิลปะอธิบาย. (2566). สืบค้นเมื่อ 8 มีนาคม 2567,

สืบค้นจาก([https://loreleiwebdesign.com/th/rhythm-and-repetition-in-art-ex](https://loreleiwebdesign.com/th/rhythm-and-repetition-in-art-explained-the-principles-of-design-pattern-repetition-variation/)

plained-the-principles-of-design-pattern-repetition-variation/)

Manchuphon kanthakhiaw. (2566). การผูกลายไทย. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2566,

สืบค้นจาก Prezi. <https://prezi.com/verini6fendb/presentation>.

Terrestrial. ศิลปะไทย ลวดลายสวยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว. (2563). สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2566,

สืบค้นจาก (<https://goterrestrial.com/2020/09/03/thai-art/>)

Tureปลูกปัญญา. ผู้พระธรรม.(2560). สืบค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2566, สืบค้นจาก

(<https://www.truelookpanya.com/knowledge/content/59246-relbud-rel->

TureID. เครื่องประกอบลายไทย การผูกลายและแยกตัวลาย. (2567). สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2566,

สืบค้นจาก <https://intrend.trueid.net>

